

КЛИМЕНКО
Нінель Павлівна,
аспірантка кафедри історії України
та історичних дисциплін
Київського міського педагогічного
університету
ім. Б. Д. Грінченка
(м. Київ)

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАТНОГО ІСТОРИКА
І. КРИП'ЯКЕВИЧА В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
(1921–1946 рр.)

Фактично вперше у вітчизняній історіографії висвітлюється діяльність відомого історика, знаного вченого І. П. Крип'якевича в сфері вищої школи. Стаття базується переважно на архівних матеріалах, що раніше дослідниками не використовувалися.

Фактически впервые в отечественной историографии освещается деятельность известного историка, ученого И. П. Крипякевича в сфере высшей школы. Статья базируется преимущественно на архивах, которые ранее исследователями не использовались.

It is important that scientific activity of a famous historian and lecturer I. P. Kripikevich should be dealt with in Ukrainian historical works. The was shown his work at University' as a specialist of world history.

Серед педагогів, що активно працювали над проблемою національної школи, достойне місце справедливо займає Іван Крип'якевич, який більш відомий як видатний історик, науковець.

Предметом нашої статті є педагогічна діяльність Івана Крип'якевича в вищих навчальних закладах (1921–1946 рр.). Життєвий шлях ученого характеризується його науковою та педагогічною діяльністю в Таємному університеті, Богословській Академії, університеті ім. І. Франка.

Яскравою сторінкою в педагогічній діяльності І. Крип'якевича була активна боротьба за український університет у Львові. У 1920–1923 рр. він викладав там історію України та проводив історичні семінари. Саме тут новою гранню розкрився його педагогічний, науковий та організаторський талант.

Після зайняття Львова поляками університет дістав назву ім. Яна Казимира. Зразу ж були скасовані українські кафедри, які існували за Австрії. За відмову викладання польською мовою професорів-українців було позбавлено посад. За розпорядком Львівського університету до нього могли вступати тільки студенти, які відбули службу в польському війську, через це у ньому не могли навчатися українці. У зв'язку з цим у серпні 1919 р. українські вчені й педагоги ініціювали організацію приватних університетських курсів для українського студентства. Цю справу почало реалізовувати «Наукове Товариство ім. Шевченка» у Львові згідно зі своїм статутом. Однак курси, які були підготовлені НТШ, а пізніше «Товариством Наукових викладів ім. П. Могили» та «Ставропігійським інститутом», владою були заборонені.

Вичерпавши всі легальні засоби боротьби за рідномовний університет, представники національної інтелігенції на чолі зі В. Щуратом, І. Свенціцьким, І. Крип'якевичем, Б. Барвінським та В. Герасимчуком восени 1920 р. при студентських організаціях створюють систематичні нелегальні університетські курси, на яких починаються заняття. Вони мали три відділення (філософський, правничий і медичний) та тривали до червня 1921 р., а в липні того ж року курси з цими ж відділеннями були перейменовані в Український університет [1].

Уся організаційно-педагогічна робота з формування університетських підрозділів (канцелярії, адміністрації, кафедр, бібліотеки), добору викладацького складу, створення навчальних програм тощо була виконана вченими Наукового Товариства ім. Шевченка. Значну частину коштів на організацію університету за посередництвом д-ра В. Целевича надіслали з Америки [2].

Новостворений український вищий навчальний заклад був організований за зразком західноукраїнських університетів. Ним керував ректор (першим був літературознавець і поет В. Щурат, потім доктор наук лікар М. Панчишин та адвокат Є. Давидяк), що очолював академічний сенат, до складу якого входили проректор, декани й виборні представники факультетів. Так, у 1923 р., як

стверджують архівні дані, до складу академічного сенату Українського університету входили доктори М. Панчишин, М. Кордуба, І. Раковський, І. Крип'якевич, М. Левицький, В. Вергановський, М. Вахнянин, М. Музика та Р. Ковшевич [3]. Кафедри очолювали провідні українські вчені, фахівці в галузях медицини, юриспруденції, техніки. В Українському університеті використовувались аналогічні європейським форми організації навчання – лекції, практичні заняття в лабораторіях, семінари та просемінари [4], колоквіуми, іспити [5], виконання письмових індивідуальних завдань тощо.

У розкладах навчальних занять на філософському факультеті були представлені такі напрями наукових викладів: логіка, психологія, філософія, історія педагогіки та основні дидактичні течії, бібліотекарство, україністика, славістика, історія, класична філологія, гуманістика, західноєвропейська література, математика, фізика, хімія, природа й географія, історія мистецтв [6].

Для викладання в Український університет залучалися кращі національні кадри – доктори наук, колишні професори університету Франца-Йосифа – професори українських гімназій, адвокати, лікарі. Так, на філософському факультеті працювали такі відомі науковці та педагоги, професори Львівської Академічної Гімназії, як доктори В. Кучер, Ю. Рудницький, Гірняк, О. Тисовський, І. Раковський; професори філії Львівської Академічної Гімназії С. Балей, І. Брик, Ф. Колеса, І. Крип'якевич, С. Кархут, І. Зілинський, професори Роздольський, П. Луншинський, М. Галушинський, Мельник, а також проф. V гімназії в Львові д-р В. Левицький, директор української приватної гімназії сестер Василіанок у Львові В. Щурат, колишні професори університету К. Студинський, І. Свенціцький, відомі історики д-р Кордуба та Б. Барвінський (він же бібліотекар Народного Дому, у приміщенні якого відбувалася частина занять таємного університету), відомий літературознавець д-р Я. Гординський, математик д-р М. Чайківський та ін. [7]. У списку викладів, які відбувалися на цьому факультеті, зустрічаємо навіть прізвище славетного І. Огієнка – тодішнього ректора Кам'янець-Подільського університету, до якого в своєму листі звернувся декан філософського факультету з проханням «обняти

кафедру української філології на приватному Львівському університеті» [8]. Подібні листи були надіслані С. Томашівському з пропозицією очолити кафедру української історії, В. Калиновичу, якому запропонували на цьому факультеті кафедру педагогіки.

Виходячи з професорсько-викладацького складу (який був представлений національною інтелігенцією краю), рідної мови викладання, змісту освіти таємного університету в Львові, українського студентського колективу, а також враховуючи освітньо-виховну ідеологію, спрямовану на підготовку українського фахівця-патріота, можемо стверджувати, що цей навчальний заклад мав яскраво виражений український характер. Саме тому його так активно переслідувала польська влада, представники якої вривалися на лекції, перевіряли документи, забирали навчальні засоби, розганяли слухачів. Із цих причини (для більшої конспірації) заняття проводилися в різних місцях, іноді навіть на приватних квартирах. Польською владою була проведена широкомасштабна акція щодо дискредитації українського таємного університету в засобах масової інформації [9].

Не були байдужими до створення українського таємного університету і політичні сили. Активізувала свою діяльність і Міжпартійна Рада – координаційний міжпартійний орган, який був створений політичними партіями з метою узгодження та активізації методів легальної боротьби проти окупаційного режиму в Західній Україні. Щоб підтримати університетську справу та справу інших вищих навчальних закладів, Міжпартійна Рада 25.IX.1921 переслала ухвалу свого засідання Сенату Українського університету на ім'я ректора д-ра Щурата. У ній вона зазначила, що, незважаючи на репресії з боку польської окупаційної влади, вона визнає та підтримує всі заходи, спрямовані на будівництво Українського університету, та зобов'язується «свою ухвалу поширить скрізь по краю для завізвання всього українського народу до боротьби за власну найвищу школу у Львові» [10]. У зверненні до українського народу Міжпартійна Рада зазначила, що заснування власними силами українського університету й інших вищих навчальних закладів у Львові є

доказом, що український народ перейшов уже фазу оборонної акції і зрозумів потребу творчої праці на культурному полі. Тому закликає всіх, хто причетний до будівництва українського університету та інших вищих навчальних закладів у Львові, не поступатися ні перед якими погрозами, ні перед польською пресою, ні перед брутальними виступами польської молоді і її професорів, ні перед тероризмом і репресіями польських органів і трималися до кінця. Разом з тим у зверненні до українського народу Міжпартійна Рада наголошувала, щоб вони «протестували проти насильств у відношенні до осіб, зайнятих при будівництві українського університету, до українського студентства й українських студентських товариств, подає цей протест до відома всього культурного світа, до Найвищої Ради і ліги Націй, взиває весь український народ до безупинної боротьби за український університет у Львові і за тим за шкільництво взагалі» [11]. Звернення було підписане Президентом Президії Міжпартійної Ради др. Бачинським, заступниками Президента О. Барвінським, др. І. Макухом та секретарем В. Целевичем.

У контексті широкомасштабної боротьби українського народу за національну освіту І. Крип'якевич із великим запалом приступив до організації українських курсів. У домашньому архіві І. Крип'якевича зберігається його рукописний текст щодо організації українських курсів і матеріали до тем на 1920–1921 академічний рік, блокнот із нотатками про семінари з оглядом робіт кожного студента, «методика історії» (курс із вправами 1920–1921, плани, тексти) [12]. У своїх нотатках І. Крип'якевич писав: «Заходи зорганізувати Університетські курси за дозволом окупаційної влади протягом 1919–1920 р. були вповні безрезультатні. Тому з початком академічного року 1920/1921 р. гурт професорів при співучасті університетської молоді рішив зорганізувати Університетські курси без повідомлення влади. В товаристві університетської молоді «Академічна громада», за ініціативою тодішнього голови Рудика, організовані записи по факультетах, розпочаті відповідні лекції. Тов. «Історичний кружок» ініціював початок «Історичних вправ», які розпочав др. Іван Крип'якевич 17 грудня 1920 р. Майже одночасно др. Василь Щурат і др.

Кирило Студинський розпочали виклади української мови і літератури в монастирі С. С. Василіанок» [13]. Така активна робота повністю захоплює І. Крип'якевича і тим самим, ймовірно, пояснює той факт, що він просить Кураторію Львівського шкільного округу про зменшення навантаження в Філії Академічної гімназії в I півріччі та бере відпустку в II півріччі [14].

Організація та проведення університетських курсів повністю захоплює І. Крип'якевича, на них він витрачає майже весь час, що підтверджує і його лист до С. Томашівського, в якому він пише: «Університет займає мені все багато часу. Маю дві години виклад (Історіографія XIX в.) і дві години семінар для старших студентів. Праця дуже симпатична [15].

І надалі не знаходячи порозуміння з владою, студентський з'їзд 1921 р. вирішив створити приватний український університет. Він повинен був складатися з трьох факультетів: філософського, правничого та медичного. Спочатку було 58 кафедр, із них на філософському факультеті – 26 (викладало 26 професорів і доцентів), на правничому – 22 (викладало 23 професори і доценти), на медичному – 10 (викладало 9 професорів і доцентів). В університеті було записано 1028 студентів [16]. У своїх спогадах І. Крип'якевич згадував: «В НТШ ми мали ряд нарад і рішилися допомагати молоді. Зорганізовано університетський сенат – першим ректором був В. Щурат (пізніше М. Панчишин і Є. Давидяк), я став секретарем сенату; деканом філологічного факультету був Кордуба. Виклади почалися в різних українських установах, як в «НТШ», «Просвіті», «Народному Домі». Студентів мав 20–30. Дав курси історії Української держави 17–18 ст. і історіографії. Але головну вагу звертав на семінар, уводячи студентів практично у метод наукової праці» [17].

Лекції відбуваються в Народному Домі «Академічної громади» таємно, притримуючись всіх засобів конспірації. Щоб ввести в оману поліцію, яка слідкувала за «Академічною громадою», студенти під час лекцій не включали світло, а конспекти записувалися при світлі парафінових свічок, нахилених у відповідний спосіб. При вході в Народний Дім чергували студенти, які не мали

на той час лекцій. При наближенні поліції вони подавали сигнали, таким чином, лектор зникав, а студенти, «замітаючи сліди», робили вигляд, що відбувається невинне засідання «Академічної громади». Семінари І. Крип'якевич проводив у себе дома, де надавав студентам можливість користуватися його бібліотекою [18].

У листі до С. Томашівського І. Крип'якевич пише: «Число годин інтересне тому, що лекції відбуваються в «катакомбах» – кожна година видерта сторожам влади! Доценти платні по 500 марок за годину – дешевше як в приватній гімназії, але що робить! Праця їм дуже серйозна. Я веду семінар другий рік: тамтого року мав коло 10 студентів, тепер коло 50. Якби ми мали публічний університет, то можна б масу зробити для культури, – голод за наукою великий» [19].

Згадуючи знайомство з І. Крип'якевичем як професором Українського таємного університету, колишній його студент С. Волинець писав: «Головним предметом, що його викладав проф. І. Крип'якевич, була методика історичних дослідів. Цю дисципліну викладав він дуже солідно, бо сам був знаменитим її знавцем» [20].

Правильно підготувати реферат, дослідити історичні факти, розробити висновки – це справа, яка потребує певних умінь та навичок, так що І. Крип'якевич не тільки рекомендував відповідні теми для дослідження, а й перед початком роботи проводив спеціальний семінар. У першу чергу він знайомив студентів з технікою такої роботи. Використовуючи свою домашню картотеку як зразок, І. Крип'якевич пояснював студентам важливість карток з виписками. Саме вони стануть основою написання відповідних дослідницьких робіт. «Виклад і вказівки проф. Крип'якевича були такі ясні і прозорі, що ми зразу збагнули, в чому справа і з запалом взялись до роботи. Той запал вмів він у нас викликати тим більше, що ми його не тільки поважали, але й любили», згадував С. Волинець [21].

У той же час вийшов циклоstileвим способом його курс лекцій з української історіографії XVIII – XIX ст. Це був унікальний курс, де Іван

Крип'якевич використовував нагромаджений протягом попередніх років значний історіографічний матеріал та власний досвід аналізу творчості українських істориків.

Високо оцінюючи курс з української історіографії Івана Крип'якевича, Микола Ковальський у своїй статті «Лекційний курс Іван Крип'якевича з української історіографії. Спроба попереднього аналізу» зазначив, що «можна зробити висновок, що його літографічний курс був унікальним історіографічним фактом і по суті першим нарисом української історіографії в українській дидактичній і науковій літературі. Уперше на високому професійному рівні спеціалістом – джерелознавцем був зроблений аналіз найвидатніших пам'яток історичної української думки до 70 рр. XIX ст. Оглядові притаманна новизна підходів, неординарність спостережень, відсутність упередженості й будь-якої ідеалізації істориків та їхніх праць. Курс видатного українського історика XX ст. не втратив своєї наукової вартості та новизни» [22].

За допомогою І. Крип'якевича студенти видавали літографічний журнал «Історичний Вісник» (ч. 1-3), 1923 р., в якому були вміщені реферати з семінарських занять, різного роду замітки й матеріали, статті. Були надруковані також такі лекції, як: Ів. Кревецький «Галичина і Волинь в українській історії та історіографії»; В. Волицький «Головні питання історії Холмщини»; Петро Кривоносок «Про потребу історії українського шкільництва»; Степан Волинець «Культура козацької старини XVIII в.» Автореферат тощо. Літографією виходили й лекції І. Крип'якевича. Так, у ч. 1 та 2 «Історичного Вісника» були вміщені такі його лекції, як «Державна історія» і «Нові джерела до всесвітньої та рідної історії» [23].

Під час другого року діяльності Українського таємного університету у Львові польська преса провела проти нього широкомасштабну агітацію з тим, щоб підірвати довір'я до цієї освітньої інституції в українській громадськості. Крім цього, поліція ліквідувала два українські студентські товариства – «Академічна громада» і «Академічна поміч» [24].

Польська влада приклала чималих зусиль, щоб викрити заборонені лекції та закрити Університет. Польські правоохоронні органи навіть вдалися до того, що 22 вересня 1922 р. підкинули бомбу туди де розміщувались аудиторії університету [25]. Під прикриттям правоохоронної акції негайно було арештовано багато студентів і викладачів. До всіх урядовців – українців, що були професорами Українського таємного університету, польська влада розпочала дисциплінарне слідство, а на студентів і університетських керівників було накладено адміністративне стягнення.

І. Крип'якевича, як і інших гімназійних учителів, які брали участь у курсах, було двічі викликано до Кураторії шкільного округу, але він відмовлявся свідчити. Врешті, І. Крип'якевич отримав офіційну заборону брати участь у т.зв. «руським університеті» під загрозою втрати посади в Академічній гімназії [26].

До акцій, які паралізували роботу Українського університету у Львові, слід також віднести конфіскацію польською владою тих коштів, які збирало українське студентство. За таких умов жертівність українського народу, який у 1921-1922 рр. дуже активно відгукувався на заклики розбудови рідномовної високої школи – і грошима, і збіжжям, поступово спадає [27].

Атмосфера в університеті ставала дедалі складнішою; кількість студентів-українців значно скоротилася. Так поступово університет почав занепадати, але деякі лекції продовжувалися до 1925 р. Університетський сенат і факультети проводили періодично наради, а університетська канцелярія продовжувала видавати документи, які в західних університетах визнавалися як документи державних університетів. Багато студентів, що почали навчання у Львові, продовжували його на Заході. Український університет змушений був припинити свою діяльність на теренах Польщі; його майно передано окремим установам [28].

Якщо для світських студентів був організований таємний Університет, то для богословів, які також утратили на теологічному факультеті Львівського університету деякі кафедри з української мовою викладання, митрополит

Андрій Шептицький організував у стінах Духовної Семінарії Богословську Академію, наслідуючи таким чином традицію Могилянської Академії Петра Могили в Києві.

Після повернення з Жовкви до Львова в 1934 р. І. Крип'якевич працює в польських гімназіях. Це було все, на що він міг розраховувати. Єдиною розрадою була наукова робота в НТШ та педагогічна робота в Богословській Академії, куди його було запрошено Йосипом Сліпим.

У греко-католицькій Богословській Академії І. Крип'якевич читав у контексті історії Східної Європи історію України. Як свідчать записи в його особовій справі, він працював там з 1934 року по 1939 рік маючи 3 години на тиждень [29]. На той час українській молоді його ім'я як великого історика було вже знайоме з популярних підручників для історії України та інших праць. Василь Ленцик, колишній студент Богословської Академії, із приємністю та захопленням згадував лекції І. Крип'якевича: «Як викладач, проф. Крип'якевич був дуже елоквентний, я сказав би навіть красномовний, так, що його викладу слухалось з великою насолодою. Не кожний великий вчений має дар до ясного і легкого викладу. Сам Грушевський, як викладач, був, як подають досить тяжкий, так само деякі інші історики не визначались блискучістю викладу» [30].

Проф. Крип'якевич, без сумніву, був блискучим викладачем, не випадково студенти порівнювали його з другим великим істориком України – професором Дмитром Дорошенком, який теж був відмінним учителем. Викладав Іван Крип'якевич за своєю програмою і читав такі теми: «З історії Східної Європи – Княжі часи» (Літній семестр 1934/1935 рр.); «Україна в XV–XVII в. на тлі історії Східної Європи» (Зимовий семестр 1935/1936 рр.); «Огляд історії України XVII– XVIII в.» (Літній семестр 1935/1936 рр.); «Історія Київської Держави IX–XIII в.» (Академічний рік 1935/1936 для першого курсу); «Досліди над історією греко-католицьких парафій у Галичині» (1935/1936 рр., 1937/1938, 1938/1939 (могли брати участь студенти III- V року навчання) [31].

У приватному архіві І. Крип'якевича збереглися «Протоколи викладів Др. І. Крип'якевича». Це учнівські зошити студентів II курсу Володимира Скрутеня з конспектом «Джерела до історії греко-католицьких парохій в Галичині» за 1934/1935 н.р. та записи студента Антона Гашпара, студента III курсу, «Джерела до історії греко-католицьких парохій в Галичині» за 1937/1938 н.р. Так, в конспекті Володимира Скрутеня зазначалося, що І. Крип'якевич звертав увагу студентів на географічні назви місцевостей, відсилав їх до польських джерел, які містять певні відомості. Однак «найновіші вістки, більш археологічні зібрали п.п Полянський – Пастернак, видання Н.Т.Ш. у Львові. Се найважливіші джерела, що подають нам найпримітивніші вістки наших галицьких місцевостей. Скромніші відомості подають також польські бібліографи...» [32].

Семінари І. Крип'якевича були надзвичайно цікавими, і це не випадково, адже його проводив досвідчений науковець, який умів захопити студентів історичними дослідженнями. Колишній його студент згадує: «Проф. Крип'якевич вмів студентам вказати, як ці матеріали збирати, опрацьовувати, звертав увагу студентам на такі джерела, куди часом люди навіть вчені не завжди заглядали. Проф. Крип'якевич був завсіди приязний до студентів і посвячував багато часу, щоб заінтересувати науковими дослідженнями» [33].

У приватному архіві І. Крип'якевича зберігся його звіт про проведені заняття в Богословській Академії. У ньому зазначалося, що в 1934/1935 н.р. було проведено 8 занять за темою «Джерела до історії греко-католицьких парохій в Галичині»; в 1935/1936 рр. 5 занять за темою «Джерела до історії галицького духівництва»; в 1938/1939 рр. 14 занять за темою «Семінари для історії Сходу». У звіті Іван Крип'якевич повідомляв, що в заняттях брала участь група студентів із 20 осіб, що було обговорено і опрацьовано джерела й літературу до історії галицьких парохій. Результатом наукових дослідів стала підготовка студентами 5 рефератів. Однак найважливішим стало те, що семінар розпочав видавництво дослідів студентів «Студії семінарів для історії Сходу». 1-а частина випуску називалася «Галицькі парохії XII-XIV ст.» [34].

Як блискучий педагог-методист, І. Крип'якевич вважав, що для досягнення мети в досліджах учнів необхідно, щоб учень оволодів методами дослідів, вмів синтезувати досліджуваний історичний матеріал. Учителі, крім методів навчання, повинні мати ерудицію, під якою він розумів «прозоре, суцільне знання найважливіших політичних і головних проявів культурного розвитку» [35].

За відносно короткий час (1934-1939 рр.) проф. Крип'якевич виховав ряд науковців, які наслідували свого великого професора, досліджуючи історію України, історію української церкви та української культури.

Василь Ленцик справедливо наголосив, що «отець Ректор Сліпий мав рацію, коли запрошував проф. Крип'якевича на катедру Історії України, знаючи що цей великої кляси вчений історик буде виховуючим чинником всенародного значення».

Друга світова війна докорінно змінила всі сфери суспільного життя, у тому числі й кардинальну перебудову шкільництва на західноукраїнських землях. Уже восени 1939 р., коли німці окупували Польщу, настали перші зміни, зумовлені особливостями іншої тоталітарної системи. Щоб завоювати симпатію корінного населення, більшовики здійснили низку кроків, які мали продемонструвати «гуманний» і «демократичний» характер влади та її прагнення враховувати українські інтереси. Унаслідок цього польський університет Яна Казимира вперше став рідномовним. 8 січня 1940 р. закладу було присвоєно нове ім'я – Івана Франка, і він широко відкрив двері для українських студентів та викладачів [36]. Ректорат запросив на викладацьку роботу відомих культурно-освітніх діячів, які не допускалися до університету польською владою, серед них В. Щурат, Ф. Колесса, М. Возняк, І. Крип'якевич, М.Зарицький та інші. Позитивним явищем було відкриття таких кафедр, як кафедри української літератури, історії України, фізичного виховання. Гуманітарний факультет розділився на два різні – історичний та філологічний, а математично-природничий – на фізико-математичний та природничий. У лютому 1940 р. в окремий вищий навчальний заклад виділився медичний

факультет. Іншими прогресивними кроками нового режиму стала відміна плати за навчання в усіх школах, у тому числі й в університеті, та відкриття аспірантури [37].

Разом з тим СРСР неухильно проводив лінію на поступову радянізацію західноукраїнських земель. Так, 18 березня 1940 р. Рада Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову про реорганізацію вищих і середніх шкіл на території Західної України [38]. Згідно з цією постановою запроваджувалася система освіти, яка діяла на теренах Радянського Союзу. Усі освітні заклади з 1 жовтня 1939 р. стали державними, приватне шкільництво ліквідувалося [39]. Відповідно, насамперед, були ліквідовані релігійні навчальні заклади – Львівська Богословська Академія, духовні семінарії, а також факультети у Львівському та Чернівецькому університетах як «розсадники релігійного мракобісся». У грудні 1940 р. Вченою радою Львівського університету було прийнято новий статут, який чітко визначав нові завдання цього радянського закладу – готувати кадри, здатні опанувати передову науку й техніку, готові захищати радянську Батьківщину і бути безмежно відданими справі будівництва комуністичного суспільства [40].

Запровадження радянської системи освіти, як справедливо зазначає у своєму дисертаційному дослідженні В.Ковалюк, означало уніфікацію процесу навчання на основі єдиних державних програм, пройнятих офіційною комуністичною ідеологією. При цьому на викладачів, учителів, науковців та митців, окрім постійного ідеологічного тиску, поширилися також організаційні та адміністративні форми контролю [41].

У 1941 році фашисти окупували західноукраїнські землі. При адміністративному розподілі нових загарбаних територій Галичину було приєднано як п'ятий дистрикт до Генеральної Губернії, а Волинську і Рівненську області включили до рейхкомісаріату «Україна». З приходом німців для більшості мешканців західноукраїнських земель почалося будівництво проницької школи [42].

Землі Генеральної Губернії розглядалися як німецька колонія, тому населення її могло мати лише дуже обмежені права. Для задоволення господарських та освітніх потреб українського населення Генеральної Губернії з ініціативи прогресивної української громадськості виникли десятки комітетів самопомоги, в які ввійшли емігранти-галичани, здебільшого прихильники або члени ОУН. Весною 1940 р. для координації роботи всіх допомогових комітетів у Кракові було створено спеціальний орган – Український Центральний Комітет (далі -УЦК) під головуванням професора Ягелонського університету Володимира Кубійовича. УЦК не мав жодних політичних прав. Згідно зі статутом [43] він являв собою український заклад соціального забезпечення, до якого входили деякі освітні питання [44]. Для вирішення останніх при УЦК було створено відділ шкільництва, який очолював до кінця 1940 року доктор М. Гірняк, після його переїзду до Берліну – І. Тесля, а з травня 1941 року – П. Ісаїв [45]. Завдяки заходам В.Кубійовича УЦК вдалося відкрити вже в 1940–1941 роках дві українські гімназії, а в наступному навчальному році відновити діяльність ще десяти [46]. Щодо вищої класичної освіти, як зазначає Н. Антонюк, як тільки Галичину приєднали до Генеральної Губернії, фашисти пообіцяли її мешканцям відновити діяльність Львівського університету та відкрити вищі школи. З огляду на це посадник Львова Ю.Полянський вирішив реалізувати таку можливість, призначивши на посаду ректора університету В. Сімовича, з яким вони, за активної участі І. Крип'якевича, зробили дуже багато для збереження університетського майна. Однак після того, як у кінці серпня 1941 року заклад очолив референт з науки ГГ, університет було закрито [47].

Як видно з особової справи І.Крип'якевича, з лютого 1942 р. по липень 1944 р. він працював у Львові редактором українського видавництва [48]. Саме тоді він був головним організатором українського наукового життя, незважаючи на жорстокі часи Другої світової війни, і спільно з однодумцями намагався розбудувати організаційну структуру української історіографії та стимулювати історичну творчість українських дослідників.

З перемогою радянської армії усі надії західних українців на власну державність, автономію, національну освіту, засновану на традиційній релігійності та патріотизмі, розбилися вщент. Що стосується класичної середньої освіти, то з нею було покінчено. Вищі навчальні заклади розвивалися, однак, як влучно зазначила І.Є. Курляк, «з університетської освіти вихолостили і національний дух, і шляхетні ідеали античності» [49].

У перші роки радянської влади в Західній Україні в жовтні 1939 р. І. Крип'якевича призначають професором і завідувачем кафедри Історії України Львівського університету ім. І. Франка, в 1940 р. – завідувач відділу Інституту історії України АН УРСР. 5 квітня 1941 року Вища атестаційна Комісія Всесоюзного Комітету в справах вищої школи при РНК СРСР затвердила Крип'якевича Івана Петровича вченому званні професора по кафедрі «історія України» і присвоїла йому ступінь доктора історичних наук [50]. До 1946 року він плідно працює зі студентами.

Характеризуючи лекції з історії України, прочитані професором І. Крип'якевичем, колишній студент І. Шульга згадував: «У його викладі кожна тема мала новизну, яку не знайдеш в літературі, зміст будувався на основі першоджерел, усної народної творчості, відчувалася професорська інтерпретація історичного факту... Майже до кожної лекції І.Крип'якевич подавав детальну історіографію, охарактеризував джерела. Кожна бесіда розкривала перед майбутніми істориками все нові і нові обрії науки, прищеплювала любов до дослідницької праці, виробляла старанність, без якої немислимий успіх ні в педагогічній, ні в науковій роботі» [51].

В університеті, крім курсу лекцій з історії України, він веде й спецкурс «Визвольна війна українського народу 1648-1654 р. і приєднання України до Росії».

На лекціях і семінарських заняттях І.Крип'якевич поступово розкривав свою творчу лабораторію. Він навчав, як відбирати, вивчати літературу, складати бібліографію, синхроністичні таблиці, писати конспекти, короткі реферати, навіть невеличкі зарисовки, міні-статті.

Найтяжчим для І. Крип'якевича був 1946 рік, коли почалися гоніння на нього: з'являються розгромні статті на сторінках обласних газет, проводяться збори для обговорення актуальних історичних проблем, де «чистили» його за помилкові буржуазно – націоналістичні концепції в трактуванні історії України, приналежність до націоналістичної, антинаукової школи Грушевського», та просто за «фальсифікацію історії». 1945-1946 навчальний рік в університеті був останнім, пізніше його свідомо не допускають до студентів. Однак вони, незважаючи на політичні звинувачення, ставилися до І. Крип'якевича з великою повагою. Колишня студентка Л. Крушельницька згадувала: «Він користувався на факультеті чи не найбільшим авторитетом серед студентської молоді. І. Крип'якевича цінували за глибокі знання історії, за наукові праці, опубліковані в НТШ, які мали великий вплив на нас [52].

Хоч головною в житті І. Крип'якевич вважав наукову роботу, він був блискучим педагогом, який виховав не одне молоде покоління справжніх патріотів. Пройшовши тернистий шлях педагога, він особливу увагу приділяв вивченню історії України. За відсутності в навчальних закладах Східної Галичини окремого навчального предмету «історія України» та відповідних програм викладання цього предмету була справою не простою. Тому І. Крип'якевич створює авторські програми, збирає історичні матеріали та упорядковує їх, і пізніше вони стануть основою підручників та посібників з історії України. Приділяючи важливу роль місцевій історії, він фактично стає піонером даної справи в Галичині, започаткував справу з краєзнавства. Використовуючи свій методичний хист та ораторські здібності, він надає істотну допомогу в діяльності педагогів краю.

Надаючи важливого значення історії України як науки, навчаючій та популяризує її, він писав: «Від нас залежить чи народ наш буде живий і піде далі вперед – чи буде мусів умерти. Почуття такої одвічності се душа правдивої політики, а навчити сього може тільки історик, історичні студії» [53].

Тому історик І. Крип'якевич весь свій педагогічний шлях пройшов з єдиною мрією – виховувати молодь, яка не визнавала б іншого ідеалу, ніж в

безкорисний спосіб служити своєму народові. За його книгами тепер навчаються тисячі студентів. Це і є найвища оцінка великого вченого.

Список використаної літератури

1. *Український університет у Львові (1920–1925 рр.)*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. Передмова. – Арк. 1–5.
2. *Листування з В. Целевичем в Америці в справі його заходів спрямованих на організацію матеріальної допомоги Українському Університету*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. – Спр. 109.
3. *Списки запрошених на засідання членів сенату*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. – Спр. 21. – Арк. 2.
4. *Програма викладів на філософському факультеті*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. – Спр. 71. – Арк. 4.
5. *Протоколи ригоризальних іспитів медичного віділу українського університету у Львові*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 4.
6. *Мудрий В.* Український університет у Львові у рр. 1921–1925 / В. Мудрий. – Нюрнберг : Час, 1948. – С. 12–14.
7. *Списки викладачів філософського факультету з поданням їх анкетних даних*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 1–4.
8. *Листи деканів філософського і юридичного факультетів В. Калиновичу, В. Лабі, І. Огієнку та ін. з пропозицією викладати в Українському університеті*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. – Спр. 106. – Арк. 3.
9. *Український університет у Львові (1920–1925 рр.)*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. Передмова. – Арк. 3.
10. *ЦДІА у Львові*. – Ф. 357. – Оп. 1. – Спр. 56. – Арк. 1.
11. *ЦДІА у Львові*. – Ф. 357. – Оп. 1. – Спр. 56. – Арк. 2.
12. *Український університет 1920–1923*. – Домашній архів І. Крип'якевича. – Папка № 149.
13. *Там само*.
14. *ЦДІА у Львові*. – Ф. 179. – Оп. 3. – Спр. 388. – Арк. 2.
15. *ЦДІА України у Львові*. – Ф. 368. – Оп. 1. – Спр. 174. – Арк. 9–11.
16. *Мудрий В.* Український університет у Львові у рр. 1921–1925 / В. Мудрий. – Нюрнберг : Час, 1948. – С. 18–19.
17. *Крип'якевич І.* Спогади (Автобіографія) / І. Крип'якевич // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць / редкол. : Я. Ісаєвич (відп. ред.), В. Горинь, Л. Крушельницька та ін. – Вип. 8. – Львів, 2001. – С. 118.
18. *Волинець С.* У першу річницю смерті Івана Крип'якевича: спогад про проф. І. Крип'якевича / С. Волинець // Український історик. – 1968. – № 1/4 (17/20).
19. *ЦДІА України у Львові*. – Ф. 368. – Оп. 1. – Спр. 174. – Арк. 1–3.

20. *Волинець С.* У першу річницю смерті Івана Крип'якевича. Спогад про проф. І. Крип'якевича / С. Волинець // Український історик. – 1968. – № 1/4 (17/20). – С. 85.
21. Там само. – С. 88.
22. *Ковальськи М.* Лекційний курс Іван Крип'якевича з української історіографії. Спроба попереднього аналізу / М. Ковальський // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 8. – С. 862.
23. *Історичний Вісник* : орган студентів Українського Університету у Львові. – 1923. – Ч. 1-3.
24. *Український університет у Львові (1920–1925 рр.)*. – ЦДІА у Львові. – Ф. 310. – Оп. 1. Передм. – Арк. 3.
25. *Хроніка НТШ*. – Львів, 1922. – № 65-66. – С. 71.
26. *Український університет 1920–1923*. – Домашній архів І. Крип'якевича. – Папка № 149.
27. *Мудрий В.* Під знаком нелегальщини: Праця, надрукована в фейлетонах «Діла» в часі від 1 січ. 1924 р. до 2 лют. 1924 р. – Львів, 1948. – 42 с.
28. *Енциклопедія українознавства*. Загальна частина / під гол. ред. В. Кубійовича ; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. – Т. 3. – 1995. – С. 947.
29. *ЦДІА у Львові*. – Ф. 179. – Оп. 7. – Спр. 13263. – Арк. 155.
30. *Ленцик В.* Проф. д-р Іван Крип'якевич, як професор Богословської Академії у Львові : (спомин про знаменитого проф.) / В. Ленцик // Український історик. – 1993. – № 1-4. – С. 171.
31. Там само.
32. *Семінар* [Богословської] академії. – Приватний архів. – Папка №172.
33. *Ленцик В.* Проф. д-р Іван Крип'якевич, як професор Богословської Академії у Львові : (спомин про знаменитого проф.) / В. Ленцик // Український історик. – 1993. – № 1-4. – С. 172.
34. *Семінар* [Богословської] академії. – Приватний архів. – Папка №172.
35. Там само.
36. Там само.
37. *Львівський орденна Леніна державний університет імені І. Франка*. – Львів : Атлас, 1986. – 146 с.
38. *Львівський обласний державний архів : путівник*. – Львів : Каменярі, 1965. – С. 234.
39. *Накази і постанови народного комісаріату освіти УРСР за 1940 рік*. – ДАЛО. – Ф. Р-163. – Оп. 1. – Спр. 207. – 11 а. с.
40. *Бутрин М.* Гімназія у 1941–1944 рр. (Спогади учня молодших класів) / М. Бутрин // Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998 : До сторіччя засн. / за ред. С. Яреми. – Тернопіль, 1998. – С. 47, 307–309.
41. *Ковалюк В.* Встановлення і функціонування радянського режиму в Західній Україні на початку другої світової війни (верес. 1939–черв. 1941 рр.) : Автореф. дис. канд. іст. наук / В. Ковалюк. – Ужгород, 1994. – 22 с.

42. *Дворак С. Д.* Система освіти в західних областях України у другій половині 40-х – першій половині 50-х років / С. Д. Дворак // Історія в школах України. – К., 1997. – № 3. – С. 15–21.
43. *Кубійович В.* Українці в Генеральній Губернії 1939–1941. Історія українського центрального комітету / В. Кубійович. – Чикаго : Вид-во Миколи Денисюка, 1975. – С. 467.
44. *Субтельний О.* Україна. Історія / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1991. – С. 396.
45. *Антонюк Н.* Українське культурне життя в Генеральній Губернії (1939–1944) : за матеріалами періодич. преси / Н. Антонюк. – Львів, 1997. – С. 30.
46. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина* / за голов. ред. В. Кубійовича ; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. – 1995. – Т. 3. – С. 952.
47. *Антонюк Н.* Українське культурне життя в Генеральній Губернії (1939–1944) : за матеріалами періодич. преси / Н. Антонюк. – Львів, 1997. – С. 30.
48. *Особова справа Крип'якевича Івана Петровича.* – Архів Львівського національного університету ім. І. Франка. – Архів. номер 9. – Арк. 2, 3, 8.
49. *Курляк І.Є.* Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.) : Іст.-пед. аспект / І.Є. Курляк. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. – С. 249.
50. *Особова справа Крип'якевича Івана Петровича.* – Архів Львівського нац. ун-ту ім. І.Франка. – Архівний номер 9. – С. 2, 3, 8.
51. *Шульга І. Г.* І. П. Крип'якевич – педагог / І. Г. Шульга // Тези доповідей та повідомлень регіональної науково-теоретичної конференції, присвяченої 105-річниці з дня народження визначного історика України академіка Івана Крип'якевича. – Івано-Франківськ, 1991. – С. 40.
52. *Крушельницька Л.* Справжній авторитет / Л. Крушельницька // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність : Зб. наук. пр. / редкол.: Я. Ісаєвич (відп. ред.), В. Горинь, Л. Крушельницька та ін. – Л., 2001. – Вип. 8. – С. 935.
53. *Крип'якевич І.* Про значення історії для політики / І. Крип'якевич // Діло. – Ч. 182. – С. 7.